

วารสาร

ชุมชนนวัตกรรมและประเมินผลการศึกษา ระดับพื้นฐานแห่งประเทศไทย

ปีที่ 1 / 2557

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Office of The Basic Education Commission

<http://bet.obec.go.th>

- ตัวอย่างที่จะทำให้ผลการประเมิน
คุณลักษณะอันพึงประสงค์น่าเชื่อถือ
- ข้อสอบเขียนตอบพัฒนาการคิดระดับสูงได้จริงหรือ
- การจัดการเรียนรู้และการประเมินผลความสามารถคิด
- การประเมินผลในชั้นเรียนเพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่องผู้เรียน

ทำอย่างไร

ดร.รวงทอง กาพันธ์*
ดร.สุวิมล อริเดช**

จึงจะให้ผลการประเมินคุณลักษณะ อันพึงประสงค์น่าเชื่อถือ

“คุณลักษณะอันพึงประสงค์” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “คุณธรรม จริยธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่เรามากได้ยินได้ฟังอยู่เสมอ แต่ยิ่งพูดก็ดูเหมือนคุณธรรม จริยธรรมก็จะยิ่งห่างหายไปจากชีวิตของเรามากขึ้นทุกวัน คุณธรรม จริยธรรม คือสิ่งที่คอยกำกับจิตใจของคนเราให้คิดและทำสิ่งดี ๆ มีประโยชน์และหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ดีและเป็นโทษกับผู้อื่นแต่การที่ทุกวันนี้คนเราคิดและทำสิ่งที่ไร้ประโยชน์ มีการปัดความรับผิดชอบ โดยการกล่าวโทษผู้อื่นกันมากขึ้น สะท้อนว่าคุณธรรมจริยธรรม ในชีวิตผู้คนนับวันจะห่างหายไป

เมื่อคุณธรรมจริยธรรมหายไปจะเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตเราบ้าง?

ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องคำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรมเพราะหากขาดเสียซึ่งคุณธรรมจริยธรรม จะไม่อาจดำรงรักษาความดีงามไว้ได้ด้วยเหตุนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้ผู้เรียนต้องมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้นเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการทั้งในด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และจิตสำนึกซึ่งเป็นเป้าหมายของหลักสูตร ที่ต้องการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีและปฏิบัติจนเป็นนิสัย เป็นบุคลิกภาพ และเป็นวิถีชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 8 ประการ คือ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมจากโครงการส่งเสริมคุณลักษณะต่าง ๆ เมื่อสถานศึกษาดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว กิจกรรมสำคัญที่จะทำให้รู้ว่าผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม หรือจิตสำนึก ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์หรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการวัดและการประเมินผล ซึ่งผลการประเมินนอกจากจะใช้เป็นเกณฑ์ในการจบในแต่ละระดับชั้นของผู้เรียนแล้วยังจะสะท้อนให้เห็นถึงสัมฤทธิ์ผลของการเรียนรู้ อีกทั้งเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวางแผน และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ดังนั้นในการพัฒนาและการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ประเมินหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินผลการประเมินต้องมีความรู้ ความเข้าใจในพฤติกรรมของผู้เรียน และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รวมทั้งการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

*อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

**ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านป่าสักไก่อ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 1

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ดังที่กล่าวแล้วว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และจิตสำนึก ก่อนจะประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนผู้ประเมินควรทราบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นจะแตกต่างไปจากการประเมินผลการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น การวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์เปรียบเสมือนการวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย ซึ่งเป็นการวัดที่เกี่ยวกับจิตใจของบุคคลที่บ่งชี้หรือแสดงพฤติกรรมออกมา ดังนั้นผู้ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต้องเข้าใจธรรมชาติของการวัดและประเมินพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตใจของบุคคล ดังนี้

1. การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นการวัดทางอ้อมไม่สามารถวัดได้โดยตรงจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น ถ้าต้องการวัดความสูงของผู้เรียนเราสามารถวัดความสูงได้ทันที แต่ในการวัดคุณลักษณะไม่สามารถวัดได้ทันที เช่น ถ้าต้องการวัดความซื่อสัตย์ ต้องนิยามก่อนว่า ซื่อสัตย์ คืออะไร มีพฤติกรรมใดบ้างจึงจะเรียกว่าซื่อสัตย์ แล้วจึงไปวัดตรงนิยามหรือพฤติกรรมเช่นนี้จึงเรียกว่าการวัดทางอ้อม โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ที่คาดว่า เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงอารมณ์และความรู้สึก

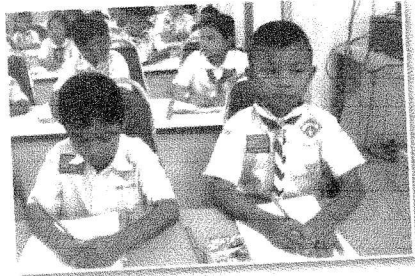
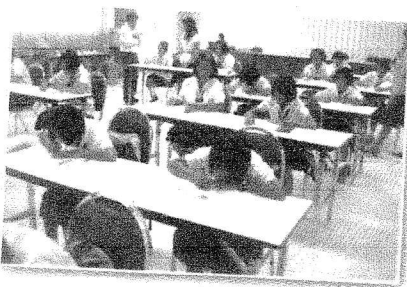
2. การประเมินมีความคลาดเคลื่อนได้ง่ายเนื่องจากอารมณ์และความรู้สึกอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์หรือบริบทในขณะนั้น

3. การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่มีถูกหรือผิด

4. แหล่งข้อมูลในการประเมินสามารถวัดได้จากหลายฝ่าย เช่น แหล่งข้อมูลจากผู้เรียน แหล่งข้อมูลจากเพื่อน แหล่งข้อมูลจากครู หรือจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นต้น

5. การประเมินต้องใช้สถานการณ์จำลองเป็นเงื่อนไขให้ผู้ถูกวัดตอบข้อคำถาม

ดังนั้นการจะประเมินให้บอกถึงคุณลักษณะที่ชัดเจนและเป็นข้อมูลที่ถ่องแท้ได้นั้น สิ่งสำคัญคือการเลือกใช้เครื่องมือในการประเมิน ให้เหมาะสมกับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่ต้องการจะวัดและประเมิน สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นควรจะมีหลายแบบ

นอกจากธรรมชาติของการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์แล้ว สิ่งที่ต้องรู้เกี่ยวกับการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ก็คือ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อการเลือกใช้ให้เหมาะสมกับการประเมิน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

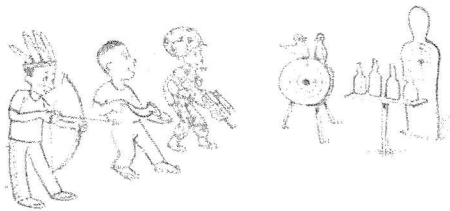
กลุ่มแนวคิดที่หนึ่งกำหนดว่าคุณลักษณะที่เป็นพฤติกรรมทางด้านสังคมและจริยธรรม ประกอบด้วยแนวคิดของ แบลูรา แนวคิดของโคลเบิร์ก และแนวคิดทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม กลุ่มแนวคิดนี้มองว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มนุษย์เราแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ถูกควบคุมให้แสดงออกมาในทิศทางที่ต้องการ ดีงาม และเหมาะสมกับค่านิยมของสังคมหรือตามกฎหมายและมาตรฐานที่กำหนดในสังคม ซึ่งลักษณะของการปรับตัวจะเริ่มตั้งแต่ การตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย การเรียนรู้ การสร้างค่านิยม การพัฒนานิสัย และความเป็นตัวตนของมนุษย์ เช่น การรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ การมีมารยาทในการอ่าน การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การเคารพกฎเกณฑ์ ระเบียบและกติกากฎ การมีน้ำใจเป็นนักกีฬา การรักความเป็นไทย และการมีจิตสำนึก

กลุ่มแนวคิดที่สองกำหนดว่าคุณณลักษณะที่เป็นพฤติกรรมทางอารมณ์และบุคลิกภาพ ประกอบด้วย แนวคิดของแคร์โฮล และคณะ แนวคิดของฮานานีย์และไมเคิลลิส แนวความคิดของไอแซงค์ และแนวคิดของไอเซน กลุ่มนี้มองว่าคุณณลักษณะอันพึงประสงค์ที่มนุษย์เราแสดงออกมา เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับสภาวะจิตใจของตนเอง และเกิดจากการตอบสนองจนเห็นคุณค่า และปฏิบัติจนเป็นนิสัย หรือเป็นบุคลิกภาพของบุคคล เช่น การอยู่อย่างพอเพียง ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีวินัย เป็นต้น

จากแนวคิดทฤษฎีทั้งสองกลุ่มที่กล่าวมาเราสามารถนำแนวคิดดังกล่าวเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติได้โดยสามารถที่จะนำไปใช้ในการกำหนดคุณลักษณะที่จะวัดระดับของพฤติกรรมที่จะวัด และการสร้างเครื่องมือในการวัดและประเมิน

แนวทางการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์สู่การปฏิบัติ

เมื่อสถานศึกษาดำเนินการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดซึ่งอาจจะจัดอยู่ในรูปของการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโครงการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์หรือปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยสอดแทรกในกิจกรรมประจำวัน ตามที่สถานศึกษากำหนดแล้ว สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้คือการวัดและประเมินผล เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียน

เกิดคุณลักษณะตามที่กิจกรรมนั้น ๆ กำหนดหรือไม่ ซึ่งในการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อตัดสินว่าผู้เรียนผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดหรือไม่นั้น ที่ถูกต้องควรทำการวัดแยกออกจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ จึงจะได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และเป็นจริงตามพฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งกระทำได้โดยผู้ประเมินจะต้องทำการออกแบบการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เหมาะสมกับคุณลักษณะที่จะวัด โดยอาจดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นิยาม ตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ และเกณฑ์การให้คะแนน
2. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. กำหนดเทคนิควิธีการที่จะวัดซึ่งอาจกระทำได้ 3 รูปแบบ คือรูปแบบที่หนึ่งผู้เรียนประเมินตนเอง รูปแบบที่สองผู้เรียนถูกประเมินโดยผู้อื่น และรูปแบบที่สามการประเมินแบบผสมผสานหรือประเมินจากหลายแหล่ง
4. กำหนดประเภทเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผล ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ประเมินมีหลายประเภท เช่น แบบสังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบมาตราประมาณค่า (Rating scale) แบบวัดสถานการณ์ (Situation) แบบบันทึกพฤติกรรม (Anecdotal records) และแบบรายงานพฤติกรรมตนเอง (Self report) เป็นต้น

ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นการกำหนดประเภทเครื่องมือที่จะใช้ในการประเมินนั้นผู้ประเมินจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และวิธีการที่จะวัด จึงจะได้ข้อมูลอันเป็นจริง เช่นถ้าเลือกใช้วิธีประเมินในรูปแบบที่หนึ่งผู้เรียนประเมินตนเอง เครื่องมือที่เหมาะสมอาจเป็นแบบตรวจสอบรายการแบบมาตราประมาณค่า หรือแบบวัดสถานการณ์ถ้าเลือกใช้รูปแบบที่สองผู้เรียนถูกประเมินโดยผู้อื่น อาจเลือกแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบมาตราประมาณค่า หรือแบบบันทึกพฤติกรรม และหากเลือกวิธีการประเมินในรูปแบบที่สามแบบผสมผสานหรือจากหลายแหล่ง เช่นประเมินโดยพ่อแม่หรือผู้ปกครอง อาจเลือกใช้เครื่องมือได้หลายประเภทผสมผสานกัน เป็นต้น

แต่สิ่งหนึ่งที่สร้างความหนักใจในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้ประเมิน คือการสร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการประเมิน ซึ่งผู้เขียนจะนำเสนอตัวอย่างของเครื่องมือประเภทแบบวัดสถานการณ์ให้ได้ศึกษาพอเป็นสังเขปดังนี้

แบบวัดสถานการณ์ เป็นเครื่องมือประเมินที่ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง มีลักษณะเป็นแบบสอบชนิดเลือกตอบ โดยวิธีการสร้างแบบสอบผู้ประเมินจะต้องกำหนดสถานการณ์ให้ผู้เรียนอ่าน แล้วสร้างข้อคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกซึ่งพฤติกรรมคุณลักษณะที่ต้องการวัดออกมาโดยผ่านการเลือกตัวเลือกที่กำหนดให้ ซึ่งตัวเลือกทุกตัว ไม่มีตัวเลือกใดถูกหรือตัวเลือกใดผิด แต่จะบอกถึงระดับของพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับใด ดังตัวอย่างแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาซึ่งสร้างตามแนวคิดของโคลเบอร์ก โดยแบ่งระดับพฤติกรรมที่ต้องการวัดออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

ระดับ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง (Punishment - Obedience Orientation)

ระดับ 2 เอกบุคลิกนิยม การตอบสนองความต้องการ และการชำระแลกเปลี่ยน (Instrumental Relativist Orientation)

ระดับ 3 ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์ และการคล้อยตาม (Good Boy - Nice Girl Orientation)

ระดับ 4 ระบบสังคมและมโนธรรม (Law and Order Orientation)

ตัวอย่างข้อสอบ

ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

สถานการณ์ : พ่อของลัดดาไม่ยอมรับเงินในการซื้อเสียง ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ถ้านักเรียนเป็นลัดดา จะเห็นด้วยกับการกระทำของพ่อเพราะเหตุใด

- กลัวถูกตำรวจจับ (ระดับ 1)
- เป็นสิ่งที่พลเมืองดีต้องทำ (ระดับ 4)
- ไม่มีใครยอมรับคนที่ขายเสียง (ระดับ 3)
- อยากได้รับคำชมเชยจากคนรอบข้าง (ระดับ 2)

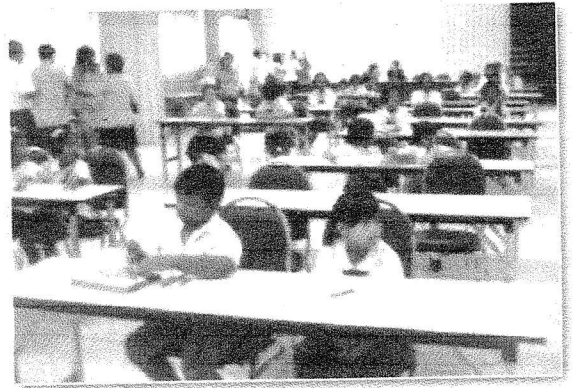
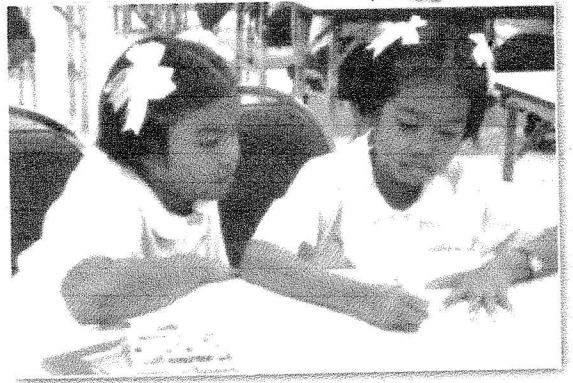
ด้านซื่อสัตย์สุจริต

สถานการณ์ : ชายคนหนึ่งป่วยมากและเสียใจที่น้องประพจน์ไม่ตี จึงทำให้อาการไม่ทุเลา เขาได้ให้เพื่อนคนหนึ่งไปสืบดูน้องของเขาว่าประพจน์ตีหรือยัง เพื่อนของเขาพบว่าน้องชายของเขายังไม่กลับตัวเป็นคนดีแต่เพื่อนของเขากลับตอบเขาวาน้องเขาเป็นคนดีแล้ว การตอบคำถามไปเช่นนั้นเป็นเพราะเหตุใด

- เป็นหน้าที่ของผู้เยี่ยมไข้ต้องให้กำลังใจคนไข้ (ระดับ 4)
- การบอกตามตรงจะทำให้เขาป่วยมากขึ้น ญาติพี่น้องเขา จะหาว่าข้าพเจ้าซ้ำเติมให้ป่วยมากขึ้น (ระดับ 1)
- ถ้าคนอื่นเป็นข้าพเจ้าก็คงกระทำเช่นข้าพเจ้ากระทำไม่มีใครว่า (ระดับ 3)
- เมื่อชายคนนั้นทุเลาญาติพี่น้องจะได้ชมเชยข้าพเจ้าว่าเก่งช่วยคนไข้ให้อาการดีได้ (ระดับ 2)

จากตัวอย่างแบบวัดสถานการณ์ เมื่อนักเรียนเลือกตอบในตัวเลือกใดก็จะแสดงให้เห็นระดับพฤติกรรมของของผู้เรียน เช่น ถ้าเลือกคำตอบในระดับ 1 ก็แสดงให้เห็นว่าการมีคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนนั้นอยู่บนพื้นฐานของการกระทำเพื่อไม่ให้ถูกลงโทษ ทำเพราะกลัวจึงต้องทำ แต่ไม่ได้ทำจากสำนึกหรือวิจรรณญาณซึ่งจะอยู่ในระดับที่ 4 ยังมีเครื่องมืออีกหลายประเภทที่เหมาะสมกับการที่จะใช้ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ซึ่งผู้เขียนจะได้นำเสนอในคราวต่อไป

จากความรู้ แนวทางที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดในบทความนี้ ผู้เขียนหวังว่าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไปปรับใช้ให้เกิดประสิทธิผลในการปฏิบัติงานด้านการประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนได้ สิ่งสำคัญที่สุด ต้องเข้าใจว่าการจะปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ดีนั้น สามารถทำได้ตั้งแต่เล็ก ต้องสอนให้รู้จักแยกแยะระหว่างความดีกับความชั่ว ระหว่างถูกกับผิดระหว่างสิ่งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม อย่าคิดว่าผู้เรียนยังเล็กยังไม่เข้าใจ รอให้เรียนอยู่ในระดับชั้นที่สูงขึ้นก่อนจึงค่อยปลูกฝังเป็นความเข้าใจที่ผิด เพราะเมื่อรอให้ผู้เรียนโตแล้ว การแก้ปัญหา ย่อมยากกว่าการปลูกฝังหรืออาจสายเกินไปด้วย

บรรณานุกรม

- สำนักทดสอบทางการศึกษา (2556) หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2552) แนวทางการพัฒนาการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย